

analytical and organizational support of all areas of public policy, commercialization of political consulting and involvement of professional political technologists on non-partisan and non-ideological professions. regulation of consulting activities.

It is proved that the contradiction of domestic political consulting is a significant difference between the theory and practice of political activity, the weakness of legal regulation of the industry, lack of specialized educational programs in higher education, basic professional ethical norms and associations that would institutionalize basic procedures and practices political management and marketing.

Key words: political consulting, political management and marketing, political technologist, code of professional ethics.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2022.31.10>

УДК 32.019.5

Марина Остапенко,

*доктор політичних наук, доцент, професор кафедри політичних наук
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
ORCID 0000-0002-4412-0229; EMAIL: m_ost@i.ua*

ТВОРЧИСТЬ У ПОЛІТИЦІ: МЕЖА ДОЦІЛЬНОСТІ

Стаття присвячена осмисленню ролі творчості у сучасній політиці. Визначається зміст поняття творчості, його зв'язок з іншими поняттями. На основі порівняння змісту понять «інноваційність» та «творчість» робиться припущення, що останнє позначає пошуковий процес, має багато вимірів і форм прояву, базується на інтуїції, уяві, мисленні, знаннях та може бути основою інноваційних ідей і розвитку. Інновація є реалізацією творчих ідей і може бути продуктом творчого мислення. Досліджується питання творчості у політиці через призму соціологічного поняття креативного класу. Визначаються риси та цінності представників цього класу, які можуть впливати на політичну участь та діяльність. Вказується на протилежність оцінок науковців щодо ролі цього класу у розвитку сучасного суспільства.

Окреслюється методологічна основа осмислення творчості у політиці, зокрема використання індексів креативності і інноваційності, зазначається потреба у їхній деталізації з метою використання для вивчення країн, які переживають стан транзиту чи знаходяться на етапі реформування економіки, затвердження демократичних цінностей тощо.

Розглядається проблема поєднання системи і інновацій в умовах демократичного розвитку через призму суспільного запиту на позасистемну політику та політиків. Обґрунтовується, що поверховість розуміння творчості призводить до посилення негативних аспектів цього поняття – браку відповідальності за свою діяльність, а на державному рівні – за майбутнє держави. Розвиток позитивної творчості обумовлюють освіта, свобода думки, стратегічне мислення, громадянська активність тощо. Серед перспектив подальших наукових досліджень вказується на аналіз окремих кейсів як негативних, так і позитивних форм та різноманітності форм творчості у політичній сфері.

Ключові слова: *творчість, інновація, політична діяльність, креативний клас.*

Вступ. Беззаперечним є те, що сучасний світ потребує творчого мислення, а сучасний розвиток демократичного й інформаційного суспільства – людей з творчим мисленням. Про творчість говорять науковці, аргументуючи існування креативного суспільства, креативної економіки, креативного міста, креативного класу, креативного менеджменту. Це розробки Ч. Лендрі, К. Робінсона, Р. Флориди та інших. Варто відзначити і розвідки вітчизняних науковців – праці С. Давимуки, А. Дністрового,

Д. Лук'яненко, Г. Монастирської, О. Продан, О. Сакало, Ю. Сотнікової, Л. Федулової, О. Прогнімака та інших. У працях вітчизняних науковців часто використовується термін креативність, який є запозиченим з англійської мови перекладом слова «творчість». Аналіз наукових джерел з окресленої проблематики вказує, що найбільше вищезгадані поняття стосуються соціології, економіки, культури. Разом з тим, усе частіше лунають ідеї щодо втілення творчості й у політичній сфері, зокрема у сфері управління, лідерства, політичній комунікації.

Відповідно, **метою** статті є аналіз ролі творчості у сучасній політиці, зокрема вирішення таких дослідницьких **завдань** як: розкрити зміст поняття творчість; виокремити зв'язок творчості з інноваційністю; визначити роль креативного класу у політичному житті сучасного суспільства; з'ясувати дослідницький інструментарій для вивчення креативності у політичній сфері; окреслити позитивний і негативний прояви взаємодії творчості і політики в умовах демократичного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для того, щоб осмислити роль та значення творчості для політичної сфери, варто з'ясувати зміст цього поняття. В. Брич та М. Корман (2018) вказують, що термін «творчість» (з англійської – *creativity*) позначає створення чогось нового (с. 8). Вітчизняні науковці акцентують увагу передусім на соціально-філософському і психологічному підходах щодо його розуміння. У філософії, як зазначає С. Шандрук (2015), творчість розкриває «найвищу форму активності свідомості людини, що дозволяє створювати якісно нові, оригінальні соціально-значимі матеріальні і духовні цінності; методи дослідження і перетворення світу через активну взаємодію суб'єкта креативності з об'єктами, котра спрямована на зміну довкілля» (с. 89). «Фокусом» психологічної науки є комплексна природа цього явища, вплив низки соціально-психологічних та психофізіологічних передумов, що позначається на її розумінні як пошуково-продуктивної діяльності особистості, що сприяє розвитку її творчого потенціалу (Шандрук, 2015, с. 89). Загалом аналіз підходів науковців дозволяє виокремити у змісті творчості філософський, культурологічний, антропологічний, психологічний аспекти і розглядати її як певний пошуковий процес чи діяльність, результатом чого є отримання чогось нового (нового продукту, нового значення, нового виміру тощо).

Результати та дискусії. У політичній науці осмислюється близьке до творчості поняття інновацій в політиці. Відзначимо, що останнє запозичено з досліджень економічної сфери (це праці Й. Шумпетера, С. Кузнеця, В. Колосова та інших вчених). Інноватику як наукову галузь пов'язують з роботами А. Поршневого, А. Пригожина та інших науковців. Дослідженню інноваційної політики присвячено праці М. Дмитренка, Л. Пономаренко та інших вітчизняних фахівців. Особливої уваги також заслуговують національна доповідь, підготовлена експертами Національної академії наук України «Інноваційна Україна 2020», а також «Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року» (схвалена Кабінетом Міністрів України у 2019 р.) щодо стану інноваційної сфери в Україні, визначенні найбільш актуальних проблем для інноваційної діяльності та можливих шляхів їх вирішення.

Зміст поняття «інновація» автори «Національної доповіді» (2015) пов'язують із певним результатом процесу чи діяльності: «... уведений у використання новий або значно удосконалений продукт (товар, послуга) чи процес, новий метод продаж або новий організаційний метод у діловій практиці, організації робочих місць або зовнішніх зв'язках» (Національна доповідь, с. 10). У Законі України «Про інноваційну діяльність» (2002) вказується на технологічний характер цього поняття: «інновація – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» (Закон України «Про інноваційну діяльність», 2002).

Погоджуємося із експертами вищезгаданої Національної доповіді (2015), що нині відбувається «етап інтенсивного розгортання інноваційної сутності людини, що виражається у переході від відтворювального до інноваційного типу розвитку» (с. 12). Якщо розглядати інноваційність як здатність людини, то, на наш погляд, вона безпосередньо пов'язана із знаннями людини, її усвідомленою мотивацією до самовдосконалення, критичним мисленням та аналізом інформації, подій, середовища загалом. Такої ж позиції дотримуються й фахівці, які визначають обумовленість між «... всебічно розвиненою і здатною до творчості ... особистості» та «інноваційним потенціалом конкретного суспільства, в межах якого може бути розгорнутий індивідуальний творчий потенціал» (с. 16).

Для політичної сфери важливими є інновації, що використовуються у прийнятті рішень, управлінні, у налагодженні ефективної комунікації та взаємодії між владою та громадянським суспільством, загалом у політичних відносинах.

Порівняння змісту понять «інноваційність» та «творчість» дозволяє зробити такі припущення: творчість є пошуковим процесом, має багато вимірів і форм прояву, базується на інтуїції, уяві, мисленні та може бути основою інноваційних ідей і розвитку. Інновація є реалізацією творчих ідей і може бути продуктом творчого мислення.

Варто додати, що науковці виділяють різні види творчості. Зокрема, Р. Флорида називає «технологічну (винахідливість), економічну (підприємливість), мистецьку та культурну креативність (цит. за Гринчук, Коваль, 2020, с. 8). Інші фахівці розрізняють художню (яка притаманна для літератури, візуального та виконавчого мистецтва, музики" та економічну, що «пов'язана з інноваціями, створенням нового ... у сфері бізнесу (дизайн, реклама, відео та фільми, радіо та ТБ, програмування та створення комп'ютерних ігор тощо)» (цит. за Гринчук, Коваль, 2020, с. 8).

Слушною є думка О. Прогнімака (2018), що за умов пріоритетності ресурсу знань «креативність та інновації переплітаються, їх важко відокремити, – креативність у технічній і економічній сфері тісно пов'язана, тобто “підживлюється” взаємодією з креативністю в сфері культури, мистецтва, дизайну тощо» (с. 214).

В умовах інформаційного суспільства соціологи приділяють увагу такій соціальній групі як креативний клас. Досліджуючи сутність та особливості цього класу, Р. Флорида наголошує, що «модернізація не може відбутися без активної участі креативного прошарку – креативного класу, який є породженням постіндустріальної епохи, як середній клас було сформовано на підвалинах індустріальної економіки» (цит. за Прогнімак, 2018, с. 213).

Вивчення особливостей феномену креативного класу, на наш погляд, є важливим і для політичної науки, зважаючи на тенденції посилення пріоритетності цієї групи – його вважають «новим соціальним ресурсом», здатним впливати на різні суспільні сфери.

Що відрізняє представників цього класу? Передусім, це здатність до творчості. Останнє, на думку О. Прогнімака (2018) позначає «інтелектуальну позицію і певний підхід до проблем, включаючи множинність точок зору і підходів, який розкриває нові спектри можливостей» (с. 213).

Аналіз поняття творчості (креативності) дозволяє виокремити низку характерних її ознак (за Флоридою, 2018): мислення «без обмежень» (гнучкість, оригінальність, самостійність і незалежність мислення, вміння синтезувати тощо); здатність до ризикованості, експериментів; прагнення розглянути проблему через призму різних аспектів та альтернатив; «уміння створювати змістовні нові форми»; «акт привнесення у світ чогось корисного, що працює і не є самоочевидним ... це поєднання новизни, корисності та несподіванки»; «засіб» просування поступового покращення різних продуктів чи нових форм»; «взаємообумовленість, стимулювання технологічної та економічної і мистецькою та культурною креативністю»; «потребує соціального та економічного середовища»; будується на різноманітті та «не обмежена категоріями гендеру, раси, етнічної чи сексуальної орієнтації» (с. 29).

Таку сукупність загальних рис, ціннісних установок та культурних орієнтацій вище згаданий науковець визначає «креативним етосом, який рухає нашу епоху» (цит. За Прогнімак, 2018., с. 213). З приводу креативного класу Р. Флорида (2018) також зазначає, що він має «достатньо влади, таланту й чисельності, аби відігравати значну роль у перетворенні нашого світу» (с. 10). За визначенням науковця основу «цього класу становлять працівники галузей науки та інженерної справи, архітектури та дизайну, освіти, мистецтва, музики та індустрії розваг» (с. 30). Їх призначення – «продувати нові ідеї, нові технології, новий креативний контент» (с. 30). Поруч з цим ядром розташована «група креативних професіоналів у бізнесі, фінансах, юриспруденції, охороні здоров'я та суміжних з ними галузях. Ці люди зайняті вирішенням низки складних проблем, які передбачають значною мірою незалежну оцінку ситуації, а також вимагають високого рівня освіченості чи значного людського капіталу» (с. 31).

Пріоритетними цінностями креативного класу Р. Флорида визначає індивідуальність та самовираження; меритократію; різноманіття та відкритість. Відзначимо, що інший науковець Р. Інглгарт також обґрунтовує зсув цінностей від цінностей «виживання» до цінностей «самовираження» в сучасних країнах, що надає переваги якості життя. Тобто, креативний клас є певним «провідником» у суспільстві, який відтворює цей ціннісний зсув. На думку Р. Флориди (2018), представники креативного класу – це певне поєднання традиційних та нових цінностей: представники цього класу «взяли ті цінності, які колись вважалися альтернативними, і зробили їх основними. Зробивши нонконформізм нормою, вони насправді запровадили просто новий його вид. З іншого боку, деякі з найважливіших для цього класу цінностей, як-от відданість меритократії і тяжкій праці, є цілком традиційними і самі по собі закріплюють функціонування соціальної системи» (с. 74).

Аналізуючи роль творчості у політичному житті, актуалізується питання методологічного інструментарію, за допомогою якого можна визначити ступінь, масштаб, глибину її втілення у цю сферу. У цьому контексті привертають увагу декілька досліджень та індексів вимірювання, які було використано фахівцями. Так, з 2007 року запроваджено дослідження Глобального індексу інновацій, що визначає рейтинг країн світу за рівнем розвитку інновацій. У 2021 році згідно результатів дослідження Україна отримала 49-те місце серед 132 країн за креативністю економіки, 76-е місце за запровадження інновацій, 37 місце за результати інноваційної діяльності («Глобальний інноваційний індекс», 2021). Для порівняння, у 2020 році за іноваційність економіки Україна отримала 45-у позицію («Україна – на 45 місці», 2020) ; у 2019 – 47; у 2018 – 43 («Global Innovation Index», 2020).

Також привертає увагу дослідження «Глобального індексу креативності», проведено у 139 країнах Інститутом Martin Prosperity (Martin Prosperity Institute (Канада)) у 2015 році. Це зведений індекс на основі трьох показників: технології (вимірюється на основі Індексу високих технологій); талант; толерантність. Згідно результатів, «Україна посіла 27 місце (за показником “талант” – 19 місце), а перші три – Швеція, Японія та Фінляндія. ...Такий високий показник одержано переважно за рахунок великої частки населення з вищою освітою. За індексом технологій Україна посідає 28-ме місце» (цит. за Сотнікова, 2017, с. 124). Це, як зазначає Ю. Сотнікова (2017), «свідчить про те, що рівень нових розробок у нашій країні є значно нижчим, ніж кількість людей, які потенційно можуть ці розробки здійснювати. Найнижчий показник – рівень толерантності. Україна в цьому списку посідає 33 місце, а за рівнем самовираження – 44-те із 45 країн» (с. 124). У 2015 р. найкреативнішою країною було визнано Австралію, за нею надали перевагу США і Новій Зеландії. До десятки найбільш креативних країн світу також увійшли: Канада, Данія, Фінляндія, Швеція, Ісландія, Сінгапур та Нідерланди. Україна, як вище вказано, посіла 45-те місце. Наступні за Україною Польща, Чорногорія і Болгарія («Глобальний індекс креативності», 2015). Цей глобальний рейтинг креативності відтворює такі показники як «інвестиції в наукові дослідження й розробки, кількість дослідників і патентів на душу населення, рівень і характер освіти, дані соціологічних опитувань Gallup на тему

ставлення жителів різних країн до іммігрантів, расових та етнічних меншин, а також до сексуальних меншин» («Глобальний індекс креативності», 2015).

У 2018 р. Аналітичним центром «CEDOS» на замовлення ініціативи «Kiyv Smart City» було досліджено індекс культурного потенціалу міст України. Зокрема розглянули п'ять міст України: Київ, Львів, Харків, Дніпро і Одесу. Мета створення Індексу – оцінити потенціал міст в розвитку культурних і творчих галузей. Індекс дозволяє «оцінити можливості міста й обґрунтовано підійти до формалізації потреб у сфері розвитку культури та креативності. В основу Індексу покладено три групи показників: жвавість культурного життя; розвиток культурних та креативних галузей економіки; умови, що сприяють розвитку культури та креативності в цілому» («В Україні створили», н.д.). Результати відображено у Звіті щодо опрацювання даних для міст Дніпро, Київ, Львів, Одеса, Харків апробаційного дослідження «Індекс культурного та креативного потенціалу міст України» («Звіт щодо опрацювання даних», 2018).

Варто вказати, що ці дослідження безумовно є інформаційними для науковців, проте потребують подальших розробок і деталізації щодо країн, які переживають стан транзиту чи знаходяться на етапі реформування економіки, затвердження демократичних цінностей тощо.

Загалом щодо оцінки ролі творчості, креативності існують різні (також і протилежні) погляди науковців. Чимало є прихильників ідеї та теорії креативного класу, креативної економіки. Це не безпідставно, адже вони містять потенціал для розвитку економіки, регіонів, міст. З іншого боку, фахівці наголошують на проблемі відповідальності представників цього класу перед суспільством: наскільки вони усвідомлюють свою відповідальність за те, що можуть впливати на зміну системи і наскільки сформованими є умови і сама суспільна система для втілення творчого потенціалу (рівень освіти суспільства, підтримка малого і середнього бізнесу з боку держави тощо).

Дослідники вказують на ще одну проблему теорії креативного класу та економіки в умовах тенденцій сучасних суспільних перетворень – посилення нерівності. Зокрема, О. Прогнімак (2018) відмічає, що «внаслідок неминучого зіткнення, розбіжностей цінностей, підходів і бажань між креативним класом та іншими прошарками працюючих виникають істотні “лінії розлому” (за Флоридою). Суспільство знаходиться в процесі поділу на два або три окремих типи економік, культур і спільнот, які все більше віддаляються один від одного за освітою, родом занять і місцем проживання. Дана трансформація – це зсув до економічної і соціальної системи, заснованої на креативності. Тому ключовим заходом щодо поліпшення умов життя малозабезпечених, безробітних та соціально незахищених громадян мають стати не програми соціального забезпечення або створення некваліфікованих робочих місць, не повернення деяких виробничих професій минулого, а використання креативних здібностей цих людей разом із справедливою оплатою праці й інтеграцією у креативну економіку» (с. 220).

Погоджуємося із передбаченням Р. Флориди (2018), що «зростання Креативного класу вже зумовило невідворотні зміни в економіці та суспільстві...в майбутньому на нас чекають ще серйозніші зміни <...> економічна криза сама по собі була виразним свідченням того, що наш світ став радикально іншим порівняно з тим, у якому ми народилися. Ми живемо в епіцентрі урагану, в епоху креативного руйнування, що змінює життя та впроваджує новий економічний порядок, в еру появи нового способу життя, що виростає з віджилого старого» (с. 75).

Зазначимо, що вплив творчості зазнають не лише сфери економіки, технологій та культури. Зміни відбуваються й у політичному житті, у сфері управління. Загальновідомо, що політика поєднує консерватизм і інновації, мудрість і творчість. Разом з тим, відбувається певний конфлікт між творчістю і системою (організацією), між свободою та бюрократією в сучасному суспільстві. Це посилює скептичне ставлення до творчості та інновацій. Не заперечуючи позитивного значення творчості у цій сфері, звернемо увагу на використанні її поверхового змісту. Проявом такого спрощеного розуміння творчості у

політиці можна назвати її «шоузацією», як варіант – популяризацію ідеї та практики «несистемних лідерів та політики». Запит на таку «несистемність», на наш погляд, спричинений, передусім, кризою довіри до політиків та ставленням до останньої як до «брудної справи» чи «як сфери збагачення». Це посилює попит суспільства на «креативність політика» як однієї з бажаних характеристик та можливих інструментів оновлення влади, особливо під час виборчих кампаній. Проте, погоджуємося із О. Постолювською (2019), що «Перетворення політики на шоу-програму, яка орієнтована на емоції аудиторії, які до речі, є мінливими, є певною загрозою для стабільності демократичного режиму» (с. 59).

Пріоритет творчості у прийнятті політичних рішень, що не підкріплена знаннями та досвідом у політичній сфері, ще більше посилює кризу влади, породжує та розповсюджує популізм. Слушним вважаємо прогноз В. Хохлова: «Якщо йти простішим шляхом, то у вигравші опиняться лідери-популісти, ... демагоги, які створять видимість поновлення політичного середовища, але без належного етичного фундаменту тільки поглиблюють кризу, остаточно підірвуть довіру і ще більш посилять переконаність мас у тому, що “політика – це брудна справа”» (цит. за Постолювською, 2019, с. 59).

Засновники теорії креативного класу та дослідники феномену творчості вказують, що творчість (креативність) відрізняє короткочасність: з'являються нові ідеї, які витісняють попередні. Засновуватися у політичній діяльності лише на креативному підході є помилковою стратегією, адже держава, її інститути є достатньо бюрократичними та формалізованими. На наш погляд, саме в цій сфері максимально загострюється конфлікт, на який вказував Р. Флорида – «конфлікт між креативністю і організацією». Недовіра до політиків та означений конфлікт є придатним ґрунтом для популяризації «несистемних» лідерів та політиків у свідомості суспільства. О. Лісничук причинами виникнення також називає: «конструювання деяких конкретних образів “несистемних” політиків самою владою як превентивний засіб загрози їх виникнення; очікування появи “несистемних” політиків в медіа-дискурсі та масовій свідомості; загалом привабливість явища політичної “несистемності” і водночас, загроза “несистемних” політиків та чинників; “несистемність” як ознака пошуку альтернатив і нинішньому політичному істеблїшменту, і чинній владі, і домінуючим політичним практикам» (цит. за Постолювською, 2019, с. 60).

Спрощене розуміння творчості відтворюється й у змісті та формах діяльності несистемних лідерів: «популізм як засіб протиставлення простого народу еліті; написання програми разом з народом – обговорення та голосування за ті чи інші пункти через мережу інтернет; «традиційні» питання в обіцянках – екологія і створення цифрової держави; використання методів прямої демократії з «максимальним використанням новітніх технологій»; «акцент на тимчасовій участі в політиці»; використання політичної сатири; блогерство, відеозвернення через соцмережі, при чому манера звернень «ґрунтується на зухвалості, створенні ефекту прозорості та прямому спілкуванні з людьми» (цит. за Постолювською, с. 60).

Небезпечним, на наш погляд, є підкреслення своєї тимчасової участі в політиці. Не підтримуючи «пожиттєве» лідерство, зазначимо, що політика, передусім, відтворює певну стратегію розвитку держави. Це не тимчасовий план дій, це відповідальність за цей розвиток, причому як з боку політичної еліти, так і суспільства, яке обирає політичну владу.

Варто, на наш погляд, відзначити спроби стимулювання позитивного ставлення до творчості у політиці. Серед таких можна назвати функціонування громадської організації «Інститут інновацій у політиці», мета якої зміцнювати демократію шляхом визначення, розвитку та реалізації інновацій в політиці (розробка довгострокових програм, навчання та комунікація для фахівців, створення платформи для обговорення та обміну досвідом). Організація має представництво у 20 країнах Європи. Також нею запроваджено щорічну премію «Інновації в політиці», якою відзначаються креативні європейські політики, які

пропонують нові інноваційні рішення для сучасних викликів («Інститут інновацій в політиці», 2021).

Крім запиту з боку сучасного суспільства на творчих та інноваційних політиків, науковці вказують на активізацію і творчих форм політичної участі громадян, які доповнюють традиційні. Зокрема, Я. Теохаріс та Й. Де Мур (2021) дійшли висновків, що творча участь може фактично збільшити звичайну участь і активізувати групи, які традиційно недостатньо представлені у політиці (зокрема жінки та молодь). Також фахівці наголошують на одному із важливих чинників для такої участі – освіті і визначають умови пандемії як чинник, що обмежує доступ до колективних дій та посилює творчі дії впливати на суспільство та брати відповідальність за нього.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити такі **висновки**. Сучасне постіндустріальне суспільство створює широкі можливості для самовираження, творчості та інновацій, у тому числі й у політичній сфері. Творчість – це не лише інтуїція, образне мислення та уява, а й знання, цінності, що стимулюють нові ідеї, інноваційні проекти, рішення. Спрощене розуміння творчості призводить до посилення негативних аспектів цього поняття – браку відповідальності за свою діяльність, а на державному рівні – за майбутнє держави. Розвиток позитивної творчості обумовлюють освіта, свобода думки, стратегічне мислення, громадянська активність тощо. Серед перспектив подальших наукових досліджень є аналіз окремих кейсів як негативних, так і позитивних форм та різноманітності форм творчості у політичній сфері.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Брич В.Я., Корман М.М. (2018) *Креативний менеджмент: підручник*. Тернопіль: ТНЕУ. 220 с.
2. В Україні створили перший «Індекс креативності міст». (2018, липень, 12). <https://mdp.org.ua/novyny/v-ukraini-stvoryly-pershyi-indeks-kreatyvnosti-mist/>
3. Глобальний індекс креативності: Україна стала 45-ю зі 139 країн. (2015, жовтень, 10). URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/hlobalnyi-indeks-kreatyvnosti-ukraina-stala-45iu-zi-139-krain-95726.html>.
4. Глобальний інноваційний індекс 2021. (2021). Національний репозитарій академічних текстів. <https://nrat.ukrintei.ua/globalnyj-innovacijnyj-indeks-2021/>
5. Гринчук Ю. та Коваль Н. (2020). Креативний потенціал України: аналіз, напрями розвитку. *Економіка та держава*. № 7.
6. Звіт щодо опрацювання даних для міст Дніпро, Київ, Львів, Одеса, Харків апробаційного дослідження «Індекс культурного та креативного потенціалу міст України». (2018). Київ: Аналітичний центр CEDOS.
7. *Інноваційна Україна 2020: національна доповідь* (2020). За заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН України. Київ : НАН України.
8. Давимука, С. та Федулова, Л. (2017) *Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови*: монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів.
9. Лук'яненко, Д. та Галахова, Т. (2016). Феномен креативізації глобальної економіки і менеджменту. *Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Серія: Економічні науки*. Ч. III. Вип. 23.
10. Пономаренко, Л. (2015) *Інноваційна політика в контексті демократичного політико-культурного розвитку*: автореф. дис. ... канд. політ. н., спец.: 23.00.03. Київ.
11. Постоловська, О. (2019). Запит суспільства на «несистемних політиків»: до проблеми вивчення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*: зб. наук. праць. Вип. 25.
12. Про інноваційну діяльність: Закон України № 40-IV від 04 липня 2002. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 21.06.2020).

13. Прогнімак, О. (2018) Креативне майбутнє України: перспективи і перешкоди. *Економічний вісник Донбасу*. № 3 (53). 212–227.
14. Сакало, О. (2015). Креативний клас як провідна група сучасного суспільства. *Грані*. № 8 (124).
15. Сотнікова, Ю. (2017). Креативна економіка в Україні: реальність чи перспектива? *Демографія. Економіка праці, соціальна економіка та політика*. Вип. 3.
16. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. Схвалена Кабінетом Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#n12>
17. *Україна – на 45 місці у Глобальному рейтингу інновацій*. (2020, вересень, 2). Укрінформ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3092201-ukraina-na-45-misci-u-globalnomu-rejtingu-innovacij.html>
18. Флорида, Р. (2018) *Ното creativus. Як новий клас завойовує світ*. Київ: Наш формат.
19. Шандрук С. (2015) Творчість як употужнення здібностей особистості. *Психологія і суспільство*. 2015. № 3. 86-91.
20. *Global Innovation Index 2020. Ukraine*. (2020). https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020/ua.pdf
21. Innovation in Politics. Institute. (n.d.). <https://innovationinpolitics.eu/institute/>
22. Theocharis, Y. & Moor, J. (2021). Creative Participation and the Expansion of Political Engagement. Oxford Research Encyclopedia. Oxford University Press. https://www.academia.edu/47766840/Creative_Participation_and_the_expansion_of_political_engagement

REFERENCES:

1. Brych, V. & Korman, M. (2018). *Kreatyvnyi menedzhment: pidruchnyk* [Creative management: a textbook]. Ternopil: TNEU. 220 s. [in Ukrainian].
2. *V Ukraini stvoryly pershyi «Indeks kreatyvnosti mist»*. (2018, July, 12). [The first "Urban Creativity Index" was created in Ukraine]. <https://mdp.org.ua/novyny/v-ukraini-stvoryly-pershyi-indeks-kreatyvnosti-mist/> [in Ukrainian].
3. *Hlobalnyi indeks kreatyvnosti: Ukraina stala 45-iu zi 139 krain*. (2021). [Global Creativity Index: Ukraine ranked 45th out of 139 countries]. <https://www.5.ua/suspilstvo/hlobalnyi-indeks-kreatyvnosti-ukraina-stala-45iu-zi-139-krain-95726.html>. [in Ukrainian].
4. *Hlobalnyi innovatsiinyi indeks 2021*. (2021). [Global Innovation Index 2021]. Natsionalnyi repozytarii akademichnykh tekstiv. <https://nrat.ukrintei.ua/globalnyj-innovacijnyj-indeks-2021/> [in Ukrainian].
5. Hrynychuk, Yu. & Koval, N. (2020). Kreatyvnyi potentsial Ukrainy: analiz, napriamy rozvytku [Creative potential of Ukraine: analysis, directions of development]. *Ekonomika ta derzhava*. № 7. [in Ukrainian].
6. Zvit shchodo opratsiuvannia danykh dlia mist Dnipro, Kyiv, Lviv, Odesa, Kharkiv aprobatsiinoho doslidzhennia «Indeks kulturnoho ta kreatyvnoho potentsialu mist Ukrainy». (2018). [Report on data processing for the cities of Dnipro, Kyiv, Lviv, Odessa, Kharkiv of the approbation study "Index of cultural and creative potential of cities of Ukraine"]. Kyiv: Analitychnyi tsentr CEDOS, 2018 [in Ukrainian].
7. *Innovatsiina Ukraina 2020: natsionalna dopovid*. (2020). [Innovative Ukraine 2020: national report] Za zah. red. V. Heitsia ta in.; NAN Ukrainy. Kyiv: NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
8. Davymuka, S. & Fedulova, L. (2017) Kreatyvnyi sektor ekonomiky: dosvid ta napriamy rozbudovy: monohrafiia / DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy». Lviv. [in Ukrainian].
9. Luk'ianenko, D. & Halakhova, T. (2016). Fenomen kreatyvizatsii hlobalnoi ekonomiky i menedzhmentu [Creative sector of economy: experience and directions of development:

- monograph]. *Zovnishnia polityka i dyplomatiia: tradytsii, trendy, dosvid*. Serii: Ekonomichni nauky. Ch. III. Vyp. 23. 12–21. [in Ukrainian].
10. Ponomarenko, L. (2015). *Innovatsiina polityka v konteksti demokratychnoho polityko-kulturnoho rozvytku* [Innovation policy in the context of democratic political and cultural development]: avtoref. dys. ... kand. polit. n., spets.: 23.00.03. Kyiv. [in Ukrainian].
11. Postolovska, O. (2019). Zapyt suspilstva na «nesystemnykh politykiv»: do problemy vyvchennia [Society's demand for "non-systemic politicians": the problem of study]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*. Serii 22. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin: zb. nauk. prats. Vyp. 25. [in Ukrainian].
12. Pro innovatsiinu diialnist: Zakon Ukrainy № 40-IV vid 04 lypnia 2002 [On Innovation Activity: Law of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
13. Prohnyimak, O. (2018) Kreatyvne maibutnie Ukrainy: perspektyvy i pereshkody [Creative future of Ukraine: prospects and obstacles]. *Ekonomichni visnyk Donbasu*. № 3 (53). [in Ukrainian].
14. Sakalo, O. (2015) Kreatyvnyi klas yak providna hrupa suchasnoho suspilstva [Creative class as a leading group of modern society]. *Hrani*. № 8 (124). [in Ukrainian].
15. Sotnikova, Yu. (2017) Kreatyvna ekonomika v Ukraini: realnist chy perspektyva? [Creative economy in Ukraine: reality or perspective?] *Demohrafiia. Ekonomika pratsi, sotsialna ekonomika ta polityka*. Vyp. 3. [in Ukrainian].
16. Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku [Strategy for the development of innovation in the period up to 2030] / skhvalena Kabinetom Ministriv Ukrainy vid 10 lypnia 2019 r. № 526-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#n12> [in Ukrainian].
17. *Ukraina – na 45 mistsi u Hlobalnomu reytynhu innovatsii*. (2020, Sept., 2). [Ukraine ranks 45th in the Global Innovation Scoreboard]. Ukrinform. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3092201-ukraina-na-45-misci-u-globalnomu-rejtingu-innovacij.html> [in Ukrainian].
18. Floryda, R. (2018) Homo creativus. Yak novyi klas zavoiovuie svit [Homo creativus. As a new class conquers the world] / per. z anhl. M. Iakovliev. Kyiv: Nash format. [in Ukrainian].
19. Shandruk, S. (2015) Tvorchist yak upotuzhnennia zdibnostei osobystosti [Creativity as the empowerment of the individual]. *Psykhohiia i suspilstvo*. 2015. № 3. [in Ukrainian].
20. *Global Innovation Index 2020*. Ukraine. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020/ua.pdf
21. *Innovation in Politics*. Institute. (n.d.). <https://innovationinpolitics.eu/institute>
22. Theocharis, Y. & Moor, J. (2021) Creative Participation and the Expansion of Political Engagement. *Oxford Research Encyclopedia*. Oxford University Press. https://www.academia.edu/47766840/Creative_Participation_and_the_expansion_of_political_engagement

Maryna Ostapenko,

*Doctor of Political Sciences, Associate Professor,
National Pedagogical Dragomanov University*

Creativity in Politics: the Boundaries of Productivity

The article is devoted to understanding the role of creativity in modern politics. The content of the concept of creativity, its connection with other concepts is determined. Based on a comparison of the content of the concepts of "innovation" and "creativity", it is assumed that the latter denotes a search process, has many dimensions and forms of manifestation, is based on intuition, imagination, thinking, knowledge, and can serve as the basis for innovative ideas and development. Innovation is the realization of creative ideas and can be the product of creative thinking. The question of creativity in politics is studied through the prism of the sociological concept of the creative class. The features and values of representatives of this class, which can

influence political participation and activity, are determined. The opposite of scientists' assessments of the role of this class in the development of modern society is pointed out.

The methodological basis for understanding creativity in politics, in particular, the use of creativity and innovation indices, is shown, the need for their detailing is indicated in order to be used to study countries that are experiencing a state of transit or are at the stage of economic reform, the establishment of democratic values, etc.

The problem of combining the system and innovations in the conditions of democratic development is considered through the prism of public demand for non-systemic politics and politics. It is substantiated that the superficial understanding of creativity leads to an increase in the negative aspects of this concept - the lack of responsibility for one's activities, and at the state level - for the future of the state. The development of positive creativity leads to education, freedom of thought, strategic thinking, civic engagement, and so on. Among the prospects for further scientific research, there is an analysis of individual cases of both negative and positive forms and the diversity of forms of creativity in the political sphere.

Key words: creativity, innovation, political activity, creative class.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2022.31.11>

УДК 324.328

Анна Бучинська,
аспірантка Інституту політичних і
етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України
ORCID:0000-0002-1850-3605; EMAIL: buchynska.anna@gmail.com

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано перспективи впровадження діджиталізованого виборчого процесу в Україні з урахуванням існуючих викликів. На основі теоретичних досліджень було доведено, що використання новітніх технологій електронного урядування сприяє підвищенню рівня демократизації, виникненню нових форм політичної участі, залученню до політики та голосування більшої кількості громадян. Обраний курс держави щодо впровадження електронного урядування, відліком проголошення якого слід вважати 2014 рік, був підтриманий та продовжений новообраним Президентом та парламентом 2019 року. Тому на основі методів якісного аналізу розглядаються результати процесу діджиталізації в Україні на підставі тематичних соціологічних досліджень щодо кількості користувачів, їх віку, місця проживання та інтенсивності користування всесвітньою мережею та додатками, пов'язаними з наданням державних послуг. На думку авторки, діджиталізація виборчого процесу нерозривно пов'язана з процесом впровадження електронного урядування та є його невід'ємною частиною. Відтак інтернет-голосування не обмежується передачею голосу виборця, а складається з цілого комплексу дій, які мають бути діджиталізованими – подання реєстраційних документів кандидатів, реєстр виборців, підрахунок голосів та інше. Авторка приходить до висновку, що, не дивлячись на проблеми технічного забезпечення захисту персональних даних суб'єктів виборчого процесу та несанкціонованих, хакерських втручань у процес голосування, запровадження діджиталізованого виборчого процесу залишається лише питанням часу.

Ключові слова: виборчий процес, діджиталізація виборчого процесу, онлайн голосування, електронне урядування.

Вступ. Дослідження процесів демократизації, виникнення нових форм політичної участі та голосування з використанням цифрових інтернет-технологій є надзвичайно актуальною темою для дискусій в сучасному українському суспільстві. Державна політика